

Ravlunda kyrka

Lunds stift

Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning

Kerstin Börjesson 2021-12-10

Omslag: Flygbild över Ravlunda kyrka, Lunds stift 2015.

Ravlunda kyrka

Kiviks församling, Österlens kontrakt, Lunds stift, Ravlunda socken, fastighet Ravlunda 72:1, Simrishamns kommun, Skåne län och landskap

Beskrivning och historik

Kyrkomiljö

Ravlunda socken ligger vid Skånes östra kust och består till stora delar av mycket kuperat hedlandskap. Området har varit bebott redan under stenålder då de kalkrika lätta jordarna och goda betesmarkerna gjorde området attraktivt för de tidiga jordbrukarna. Ett flertal fornlämningar i form av boplatser, gravfält och gravhögar finns registrerade i området. Under folkvandringstid/vikingatid utvecklades boplatserna till att bli mer stadigvarande och sannolikt är det vid denna tid som Ravlunda by får en permanent bebyggelse. Kustlinjen var fram till 1700-talet mycket glest befolkad och byn etablerades ett stycke inåt land i sydslutningen av en höjd. Norr om byn rinner vattenflödet Verkeån ut till havet. En sägen berättar om en stad eller handelsplats som ska ha legat vid Verkeåns mynning. Platsen som kan ha varit en föregångare till Ravlunda by, blev intagen av sjörövare och förstörd. Intill vägen mellan Ravlunda och Vitaby ligger en ättehögd där en kung vid namn Frode skall ha begravts. Högen har senare använts till tings- och marknadsplats. Intill platsen fanns en offerkälla, Torskälla dit man ännu på 1700-talet gick för att dricka och offra. Norr om Ravlunda kyrka ligger två gravhögar, Syster- eller Syskonhögarna, där det enligt sägen ligger två systrar begravda. Dessa

blev bragda om livet på en plats väster om byn där det efter illdådet sprang fram en källa vars vatten rinner i en bäck genom byn.

Enligt den äldsta lantmäterikartan över Ravlunda från 1822 låg byn i en klunga något söder om kyrkan. Kyrkan ligger än idag lite avsides på en höjd i byns norra utkant. Byn har en välbevarad bebyggelse med gatuhus och gårdar från 1800-talets mitt eller senare hälft. Söder om kyrkan ligger Vallabacken en borgruin i form av en kulle delvis omgiven av vallgrav. Borgruinen är inte närmare undersökt men dateras grovt till medeltid. Alldeles söder om borgkullen ligger prästgården samt skolhuset från sekelskiftet 1900. Under tidigt 1900-tal utvecklades Ravlunda till järnvägssamhälle då en station anlades inom järnvägslinjen Ystad-Brösarps Järnväg. Järnvägslinjen är ännu i bruk som museijärnväg med ånglok. Från samma tid är Ravlunda Bränneri vilket var i bruk fram till 1967. År 1944 köpte Kronan mark i närheten av Haväng och Ravlunda pansarskjutfält skapades, vilket ännu är i bruk.

Kyrkobyggnad

Kyrkan består av ett medeltida långhus, kor och absid samt senare tillbyggnader i form av ett torn i väster, vapenhus i söder och sidokapell i norr. Tornet har kvadratisk planform och är smalare än långhuset. Kyrkans äldsta delar har daterats till 1259 efter en inskription som påträffades ”över koret”. Inskriptionen omtalade att kyrkan var helgad åt Jungfru Maria 1259. Året har också bekräftats genom en dendrodatering av kortaklagetsnockås, till omkring 1240. Dessa dateringar motsägs dock av att korets murverk är rödfärgat ovan valven, ett tecken på att kyrkan varit eldhärjad. En större brand borde rimligen ha förstört kortaklaget och nockåsen. En alternativ tolkning är därför att kyrkan kan vara äldre än 1259 men att den genomgick en omfattande ombyggnad under detta år då bland annat taklaget nybyggdes.

Murverket till kyrkans medeltida delar är uppbyggda av kalkstensflis i jämna skift. Utifrån olika byggnadsarkeologiska undersökningarna som gjorts av kyrkans murverk tror man att koret, långhuset, absiden och delar av tornet har uppförts ungefär samtidigt. En del skillnader finns i de olika delarnas murverk. En tydlig gräns finns mellan absiden och korets östra del samt den västra delen av koret. En skillnad finns också i grundmuren vid långhusets sydöstra hörn, bestående av stora kluvna gråstenar, och kordelen som är murad med kalkstensflis. I en murverksdokumentation från 1990-talet tolkades koret som byggt i en första etapp medan långhuset byggdes i nästa etapp. Möjligen kan absiden ha murats efter att koret färdigställts då denna är byggd med stötfog mot koret. Absiden är också den enda delen av kyrkans äldsta murverk som utförts med sockel vilket kan tala för att den

uppförts fristående från de andra delarna. Den byggnadshistoriska bilden av kyrkan blir ännu mer komplex vid tolkningen av tornet vars nedre del är murad i förband med långhuset. Tornbågen tolkas också som ursprunglig i murverket vilket innebär att tornet eller en västförlängning var påtänkt i den första byggnadsetappen men färdigställdes senare, alternativt revs vid något tillfälle och byggdes om. Murverket är utfört av fältsten, tuktad eller obearbetad med inslag av kalksten, sandsten och tegel. Murverkets utseende tyder på att det byggdes relativt snart efter de äldsta delarna, troligen någon gång under 1300-talet.

Den romanska kyrkan ingångar var genom nord- och sydportalerna. Två rundbågsformade fönsteröppningar fanns till långhuset samt ett fönster i korets norra sida. Möjligen har koret även haft ett fönster i söder. Invändigt kan koret ha haft en öppen takstol eftersom dessnockås är dekorhuggen och avsedd att synas inifrån kyrkorummet. Långhuset täcktes möjligen av högt ett innertak av trä eller kanske ett tunnvalv av sten. Svaga spår av en rund välvning syns i långhusets murverk mot öster. Vid inträde i kyrkan genom sydportalen var det första man såg en stor målning av Sankt Kristoffer på norra väggen. Vid 1300-talet mitt valvslogs kyrkan, eller endast delar av den, med kryssvalv av tegel. Från denna period är långhusets östra valvtravé med klöverformade valvribbor. Eventuellt byggdes även det nuvarande tornet, kanske med ursprungligt valv. Kyrkan var vid denna tid utvändigt kalkad med gråblå kvadermålning. Övriga valv i långhus och kor tillkom ca 1400-1450. De romanska fönsteröppningar som hamnade ovan valven sattes igen och nya fönster med tegelomfattningar togs upp i fasaderna. På långhusets södra sida byggdes samtidigt ett vapenhus med ingång från söder och två högt sittande fönsteröppningar. Vapenhusets byggdes av fältsten och fasaderna slätputsades med en grovmagrad gul puts. Några år senare, omkring 1450-75, dekorades kyrkan invändigt med kalkmålningar av Vittskövlegruppen.

På 1500-talet uppfördes kapellet, även kallat "Knäbäckskyrkan" eller "Skeppskapellet", vid långhusets norra sida. Både dendrokronologiska och byggnadsarknologiska undersökningar pekar på att detta bör ha skett kring 1560-talets slut. Kappellet uppfördes med trappstegsgavel, två spetsbågiga fönster åt norr, ingång från väster och två kryssvalv invändigt. Vid denna tid putsades även kyrkan i sin helhet utvändigt. Efter reformationen förnyades kyrkans inredning, genom en altarpupp-sats tillverkad 1592 och en predikstol tillverkad 1618. Någon form av bänkinredning fanns sannolikt redan på 1500-talet. Den nuvarande bänkinredningen tillverkades sannolikt i mitten av 1700-talet och målades 1758 av målaren Wennerberg. År 1783 gjordes förstärkningar på tornet och kapellet i form av strävpelare.

År 1860 sattes nya stora fönster in och tornets bottenvåning samt kapellet tunn-
välvdes. Sedan dess har inga stora förändringar skett av vare sig kyrkorum eller
kyrkans exteriör. Under 1919 restaurerades kyrkan under ledning av arkitekt Gus-
tav Holmdahl. Valv och murar förstärktes runt kyrkan. År 1923 restaurerade kyr-
kans yttertak. Församlingen ville byta ut blytaken mot tegeltak. Detta motsatte sig
Byggnadsstyrelsen och istället lades valsad blyplåt på långhuset medan blytaket på
kor och absid kunde repareras. Mellan åren 1934-36 genomfördes en invändig
renovering under ledning av Eiler Graebe. Kapellets gavelrösten förstärktes med
ankarjärn och dragjärn. Invändigt ersattes ett cementgolv, troligen från 1800-talets
slut, med tegelplattor och förändringar gjordes på bänkarnas sitsar och ryggar.
Vid samma tid togs kyrkans kalkmålningar fram och konserverades av Hans Er-
landsson. Osvald Oswald i konserverade delar av inventarierna. Kyrkan fick även
elektrisk belysning och en gammal koksvärmaren ersattes med lågtrycksångvärme.
Pannrum byggdes under vapenhuset. Under mitten av 1950-talet ersattes koks-
värmaren med direktverkande elektrisk värme. År 1973 togs en kalkmålning, da-
terad till 1626, fram i korbågen. På Riksantikvarieämbetets uppdrag dokumente-
rades blytaken 1986 av Forsberg & Wikerstål Arkitektkontor. År 1990 genomför-
des en utvändig renovering av kyrkan under ledning av Barup & Edström arki-
tektkontor. Renoveringen omfattade omgjutning av blytaket över långhus, kor och
absid, putslagning, ommurning av gaveltinnar, rivning av en äldre skorsten samt
renovering av torntaket. I samband med denna renovering genomfördes arkeolog
Helene Lilja på Läns museet Kristianstad en byggnadsarkeologisk undersökning
av kyrkans murverk. Murverksundersökningen föregicks av en förundersökning
av Barbro Sundnér. Dendrokronologisk datering av kyrkans takstolar genomför-
des också.

Under 1996 renoverades kyrkan invändigt. Konserveringsarbete genomfördes på
valv- och murytor, snickerier lagades och fönstren målades med linoljefärg. Reno-
veringen leddes av arkitekt Hans Ponnert som även var arkitekt i samband med
installation av nytt vattenburet värmesystem år 2004. I samband med 2004 års
renovering sågs flera av kyrkans träinventarier över av konservator Herman An-
dersson. På vinden byggdes landgångar och det sattes in en ny brandsäker dörr.
En utvändig renovering genomfördes år 2009 och det grävdes för dränering runt
kyrkan år 2015.

Exteriör

Kyrkans olika delar består av långhuset med kor och absid i öster, ett torn i väster
med kvadratisk planform, vapenhus i söder och kapell vid långhusets norra sida.
Samtliga delar av kyrkan är utvändigt spritputsade och vitkalkade. Med undantag
av absiden är kyrkans olika delar murade utan sockel och listverk. På absiden finns

Kapellet sett från norr samt tornets södra sida.

en något utskjutande och 40 cm hög ojämn sockel. Tre fönsteröppningar, en på långhusets södra sida och två på korets norra och södra sidor, består av rundbågiga ljusöppningar med stickbågig omfattning. Fönsterbågarna är av trä och spröjsade med en övre halvmåneformad fönsterbåge. Absiden saknar fönsteröppningar men har en ingång i öster med stickbågig muromfattning. Denna ytterdörr är rakt avslutad och sitter djupt indragen i öppningen. Dörren är utvändigt klädd med spontade brädor i rombiskt mönster och ovanför dörren finns ett rektangulärt överljusfönster av trä med spröjsat glas. En hög stentrappa leder upp till ytterdörren.

Huvudingång till kyrkan är en dörr i vapenhusets södra sida. Dörröppningen är stickbågig och omfattas av ett yttre spetsbågigt murskift. Ytterdörren är av plankor utvändigt klädd med brunmålad spontad panel i rombiskt mönster i likhet med ingången till absiden. Invändigt är dörren gulmålad och sammanhållen av naror, bandgångjärn samt försedd med ett stort äldre lås. Under vapenhusets gavelsröste finns ett par smala ljusöppningar vilka är ursprungliga liksom portalöppningen. Ett stort liljeformat ankarjärn sitter högre upp i gaveln som är murad med trappsteg utan blinderingar.

Tornet är relativt lågt och murat med trappstegsgavlar mot norr och söder. Ingång till tornets övre våningar är från söder via en liten rektangulär öppning med brunmålad bräddörr som nås från en trappa med steg av gravhällar. Dörröppningen liksom en rundbågig fönsteröppning öster om ingången är sekundära. Förutom avsaknad av en stickbågig murnisch har tornfönstret samma utseende som lång-

husets och korets fönster. Mot norr och söder finns två ursprungliga ljudöppningar. Två mindre, sekundära öppningar, finns mot öster och väster i höjd med murkrönet. Flera liljeformade ankarjärn syns i fasaderna och mot väster finns en hög strävpelare avtrappad i tre steg.

Kapellet är uppmurat av kluven gråsten med gavelröste av rött handslaget tegel. I norra sidan finns två lisener. Den östra sidan är senare förstärkt med en kraftig pelare mot nordost, avtrappad i två steg. Gavlarna är murade med många små trappsteg och i varje tinne finns blindingar omväxlande spetsbågig och rektangulära till formen. Fyra runda blindingar finns också i gavelröset och tre liljeformade ankarjärn. Både blindingarna, trappstegsmurningen och lisenerna är ursprungliga. Kapellets fönsteröppningar är består av rundbågiga muröppningar. Fönsterbågarna har samma utseende som övriga fönster till kyrkorummet och sitter djupt indragna i öppningarna.

Kyrkan romanska delar täcks av falsad blyplåt. Absidtaget har formen av ett halvt kägeltak medan övriga delar har sadeltak. Tornet, vapenhuset och kapellet täcks av rött vingtegel liksom gaveltinnar och strävpelare.

Under vapenhuset finns en källare från 1900-talet för pannrum. Källaren nås från en utvändig trappnedgång i vinkeln mellan vapenhuset och tornet.

Interiör

Ingång till kyrkan är via vapenhuset i söder. Vapenhuset är traditionellt inrett med murade väggfasta bänkar längs sidorna. Golvet är lagt med rött murtegel och en gravhäll av kalksten ligger innanför ytterdörren. Innertaket består av ett segmentformigt tunnvalv av trä. Väggarna och innertaket är putsade och vitkalkade liksom de murade bänkarna. I vapenhusets nordöstra hörn står en gammal kyrkklocka på murbänken. Ingång vidare till kyrkorummet sker genom den ursprungliga sydportalen i långhusmuren. Muröppningen har rundbågig form med en halvmåneformad tympanonsten upptill. Dörren är målad i gulbrunt med svarta järnbeslag. Beslagen är dekorativt utformade i två gångjärnsbeslag med grenliknande utväxter samt ett likarmat kors i mitten av dörren med grenformade ändar.

Långhuset upptas av bänkar i bänkkvarter med mittgång och korsande gångstråk till kapell och sydportal. Gångarna är lagda med kvadratisk rött tegel och golvet i bänkarna är av brädor. I långhusets sydöstra hörn står predikstolen från 1618 med baldakin, trappa och dörr. På norra väggen i östra valvtravén hänger ett triumfkrucifix av trä utan datering, sannolikt eftermedeltida.

Långhuset täcks av två medeltida kryssvalv på tresprångiga pilastrar med kragband formade med en vulst nederst, en snedfas samt ett utkragande skift överst. Valvribborna har olika utseende i västra och östra valvtravén. Det östra långhusvalvet som är äldst har treklöverformade ribbor nedtill som övergår i fyrsidiga ribbor i valvkrönet till skillnad från västra travén och korvalvet som har fyrsidiga ribbor. Sköld- och gördelbågarna har spetsbågig form och är slagna med följskift. Väggar och långhusvalven är huvudsakligen putsade och vitmålade men fragment av medeltida kalkmåleri finns bevarat i form av valvpilastern och i västra valvet mot nordost finns fantasifulla växtornament och rödmålade slingrande växtranikor. I västra valvtravén, i norra långhussidan, syns den nedre delen av en Sankt Kristoffersmålning daterad till 1259-1300.

Kapellet öppnar sig mot långhuset genom två lite oregelbundet formade valvöppningar med en murpelare emellan. Västra kanten av den västra öppningen utgör ena sidan av långhusets romanska nordportal med bevarat hål för en låsbom. Ingång till kapellet är i den västra bågöppningen. Kapellet är liksom långhuset möblerat med bänkar i två kvarter med gångstråk i mitten. Kapellet täcks av ett tunnvalv av sten, väggar och valv är putsade och vitkalkade. I ingången från långhuset hänger också ett votivskepp med namnet Stockholm från 1955. På norra ytterväggen hänger en stor series pastorum med en skulpterad ram av yvig akantus i grått och guld. Tavlan är från 1600-talet och utförd då prostens Jens Giödesen var präst. Ytterligare tre, yngre, series pastorum-tavlor med enkla gråmålade ramar hänger på västra väggen. På östra väggen hänger ett stort epitafigum från 1641 med en oljemålning föreställande prostens Giödesen med familj. Tavlans träram är utförd i renässansstil med en predella nederst, beslagsvingar och en mindre tavla överst. Dekoren i skuret trä består i maskaroner, beslagsornamentik, karyatider och änglahuvuden målade i mörka färger med förgyllda detaljer.

I väster är tornets bottenvåning öppen mot långhuset genom en bred och förhållandevis låg tornbåge. Vederlagen är markerade med ett utkragande murskift. Fragment av medeltida kalkmåleri från 1400-taltes slut finns bevarat i form av en liten figurmålning i tornbågens södra sida. Golvet i tornet är lagt på samma sätt som i långhuset och väggar och valv är putsade och vitmålade. Det nuvarande valvet är ett tegelmurat tunnvalv med vederlag i öster och väster. Murrester i tornets sydöstra och nordöstra hörn kan möjligen vara rester av äldre valvpilastrar. Tornets bottenvåning upptas av orgelverket som står mitt i rummet samt en skåpsinredning från 1990-talet utförd i stil med bänkarna vid norra och södra sidorna. Tornets nedre västra del är helt avskild från kyrkorummet och utgör trappuppgång till dess övre våningar.

Långhuset sett mot koret i öster. Till vänster syns ingångarna till kapellet.

Ingång till koret är genom en triumfbåge som liknar tornbågen med undantaget att vederlagen är målade i grått. I bågöppningens södra mursida, under vederlaget, finns en inskrift målade i grått och undertecknad C. M. V. Inskriften berättar om en händelse som utspelar sig under Kalmarkriget i februari 1612 då svenska hären brände, rövade och plundrade 25 eller 26 kyrksocknar och hur de sedan lider nederlag och förlorar allt sitt krigsbyte den 11 februari när danska styrkor slår tillbaka.

Innanför triumfbågen bildar korvalvets gördelbåge en lägre spetsbåge. Korvalvet har samma utseende som långhusets 1400-talsvalv. Kalkmålningarna utförda av Vittskövleverkstaden är framtagna men mycket fragmentariska. Mest framträdande är dekorationerna i svicklarna i form av träd och buskar över röda slingerväxter. Figurmåleri längre upp i valvkapporna föreställer skapelseberättelsen. Korets golv är lagt som i långhuset och utan upphöjning från långhusgolvet. Infällt i tegelgolvet ligger fyra äldre gravhällar av kalksten varav två tillhör prästerna Hans Jensøn och Jacob Hansen. I korets nordvästra hörn står kyrkans medeltida dopfont. Altaruppställningen består av altaret som står under tribunbågen, valvöppningen till absiden, och altaruppsatsen placerad öster om tribunbågen. Framför altaret och korets östra sida finns en altarring och innanför altarringen är golvet av trä, något upphöjt från övriga korgolvet.

Utrymmet bakom altaruppsatsen i absiden fungerar som sakristia. Golvet är utfört som innanför altarringen. Tribunbågen består av en bred, avsatt valvbåge med vederlagen markerade på samma sätt som i triumf- och tornbågen. Absiden täcks av ett putsat och vitmålade hjälmvalv. Inga dekormålningar är synliga men målningar i form av ett par figurer över ett kymationornerat band har tidigare

Sydportalen med dess sannolikt medeltida dörrblad och valvbågen mellan kapell och långhus.

dokumenterats i valvet. Enligt kyrkohistoriker Knud Banning är det troligt att valvet har varit bemålat med apostlarna och en framställning av treenigheten i likhet med Vittskövleverkstadens andra verk. Sakristian har en enkel möblering i form av skåp på altarpopsatsens baksida. I öster finns utgången till kyrkogården och dörrens överljusfönster utgör absidens enda ljusöppning.

Tornets övre våningar och vindsutrymmena nås via ytterdörren i tornets södra sida. En enkel trätrappa leder upp till tunnvalvet längs västra sidan med en kort murad trappa över valvet, längs norra sidan. Det nedre trapploppet har tidigare varit övertäckt med kalkstensflis. Flis från trappvalvet finns ännu kvar längs sidorna, i yttermuren och i den murade innerväggen mot kyrkan. Under den nuvarande trätrappan finns också en äldre murad trappa bevarad. På ytterväggarna mot söder och väster finns ett fragmentariskt bevarat medeltida kalkmåleri. Putsytan är mycket grov och har närmast en slammad eller endast kalkad karaktär. Målningarna fortsätter in under trappinbyggnaden vilket visar att trappan är sekundär.

Den andra våningen utgörs av tunnvalvets ovansida och är oinredd. I öster leder en stor rundbågig öppning in till långhusvinden. Öppningen är sekundär i förhållande till murverket. Murverket i tornet är oputsat över trapploppet med tydliga byggnadshistoriska spår. Bland annat finns bomhål efter byggnadsställningar eller ett bjälklag ett stycke över tunnvalvet. Långhusets västra gavel avtecknas också som en spetsig gavel under tornets östra mur. Från tunnvalvets ovansida leder en

hög trästege vidare till klockvåningen. Även tornets övre våning är mycket välbevarad med äldre klockupphängningsaxel, den nuvarande klockstolen av ek och taklag av ek, möjligen senmedeltida. Taklaget är uppbyggt av sparrar, dubbla hanband, stickbjälke och rakt stödben.

På långhusvinden bevaras spår av Kristoffersmålningen på långhusets norra sida samt igensatta romanska fönsteröppningar i norr och söder. I en av öppningarna finns ännu en fönsterbåge av trä delvis bevarad. Takstolarna över långhuset är av ek och består av sparrar, ett hanband, raka stödben och stickbjälkar på en kraftig murrem. Tre av takstolarna är utförda med bindbjälke, vid gavelsidorna och mellan valvtravéerna. Murremmen är utförd med T-profil och har en romansk karaktär. Eftersom den är kluven med såg kan den möjligen vara en kopia av en äldre murrem, sannolikt tidigast från 1300-talet.

Från långhusvinden nås även vindarna över kapellet, vapenhuset, kor och absid. Öppningen till korvinden är en ursprunglig öppning med spår av kraftig värme från brand i öppningens täckskiva av kalksten. Kortaklaget är särskilt intressant dånockåsen daterad till 1240-tal ännu är bevarad. Takstolarna är uppbyggda av sparrar, två hanband, stickbjälkar och raka stödben. Sparrarna är upptill tappade till nockbjälken. Tre takstolar har bindbjälke istället för stickbjälkar.

Ingången till absidvinden är liksom koröppningen ursprunglig. Delar av taklaget till absiden kan vara medeltida och består av sparrar som möts i nock vid en mittstolpe, stödben samt stickbjälklar på två halvcirkelformade remstycken.

Vapenhusets taklag består av sparrar, ett hanband, stödben och stickbjälkar på två remstycken. I vapenhusets mursidor finns bomhål efter ett äldre bjälklag som visar att vapenhuset tidigare har varit inrett med ett loft. Från kapellets vind finns långhusets putsytor från tiden före dess uppförande bevarade. Långhusets profilerade remstycken är också mycket välbevarade just intill vapenhuset och kapellet där de legat skyddade under tak. Kapellets taklag har daterats till 1500-talet och består av sparrar, två hanband, stödben och stickbjälkar på dubbla remstycken samt en dragbjälke från norr till söder med stöttor till hanbanden.

Inredning och inventarier

Altare

Kyrkans altare är av omålat trä med spegelindelade sidor.

Kyrkans dopfunten från 1200-talet.

Altaruppsats

Altaruppsatsen är av ek och tillverkad 1592 i renässansstil. Mittavlan består av en oljemålning på pannå från 1700-talet föreställande Kristus i Getsemane. Målningen flankeras av dubbla halvkolonner med joniska kapitäl och volutformade sidovingar med växtornamentik. Under tavlan finns en predella med inskriftstavlor och över tavlan ett tredsidigt tympanon med ett änglahuvud, stiliserade västslingor, listverk och voluter. Altaruppsatsen är målad i en mörk färgskala av svart, grått, mörkblått med detaljer i gult.

Altarring

Altarringen av trä är från 1897. Den har smala, blå och vita balusterdockor med gulddetaljer. Knäfallet är uppbyggt på en hög, rödmålad sockel och är klätt med rödbrunt skinn. Altarringens överliggare är profilerad och målad i blått och rött.

Predikstol

Predikstolen med tillhörande baldakin och dörr är från 1618. Både predikstolen och baldakinen är rikt dekorerade med olika listverk och beslagsornamentik samt polykromt bemålad i framför allt rött, grönt, svart och guld. På korgens fem sidor finns rundbågsformade nischer med skulpturer av evangelisterna och mellan dem halvkolonner med joniska kapitäl. Korgen avslutas upptill med en inskriftslist och undersidan är karnisformad med en knopp nederst. En skulpterad timglasängel på predikstolen utfördes 1742 av bildhuggare Nils Ekenkrantz. Baldakinen är dekorerad med listverk, textband, spetsar, knoppar och vapensköldar. Undersidan är kassettindelad och en något ljusare kulör än övriga predikstolen. En duva har tidigare hängt från baldakinen vilken togs bort i början av 1900-talet eftersom dåvarande kyrkoherden tyckte att den var i vägen. Dörren har marmorerad framsida med en rundbågsformad spegel, kannellerade pilastrar vid sidorna och kröns av en trekantsgavel med svarvade knoppar. Över dörren finns ett listverk med Christians IV:s monogram och året 1609.

Dopfunten

Dopfunten är en så kallad "gotländsk paradisfunten" från 1200-talets andra hälft, huggen i kalksten. Cuppan har reliefdekor i form av ett rundbåglistverk under en hålkälslist. Foten är konformad med en vulst upptill. Dopfunten saknar urtappningshål.

Bänkinredning

I kyrkan finns en sluten bänkinredning från 1700-talet. Bänkarna är rakt avslutade upptill och har ett profilerat listverk längs gavlar och dörrar. Ryggstycken, bänkskärmar och dörrarna är utförda med spegelfyllningar. Bänkarnas insidor är gråmålade medan utsidorna är blå. Dörrfyllningarna är dekormålade på grå botten med en röd spegelram. Dekormålningen i form av fantasifulla rocailler, växtslingor och blombuketter i rokokostil utfördes 1758 av målare Torsten Wennerberg. På bänkgavlarna mot mittgången sitter nedfällbara pallar. I Södra Mellby kyrkan finns dylika stolar som kallades ”snäppa”.

Orgel

Mekanisk orgel byggd av Anders Perssons orgelbyggeri, Viken, år 1974. Orgelhuset är relativt litet och målat i en grå kulör. Huset är uppbyggt med två rektangulära lådor på högkant med synligt pipverk och ett lägre mittparti med diagonalt ställd ovankant. Över piporna finns ett förgyllt raster. Den nuvarande orgeln har föregåtts av en orgel byggd av Knud Olsen, Köpenhamn, byggd 1885 och en orgel byggd 1922 av Mårtenssons orgelfabrik i Lund. En nygotisk fasad tillhörande orgeln från 1885 förvaras på kyrkvinden.

Klockor

Stora klockan är från 1949 och lillklockan är från 1615. I vapenhuset står en gammal klocka från 1572.

Övrigt

Medeltida träskulptur från kyrkan finns bevarad men förvaras inte längre i kyrkan. Dessa är en Madonnaskulptur från 1200-talet, en Kristoffersskulptur av ek från 1400-talet och en kvinnlig helgonfigur från 1400-talets andra hälft. I kyrkorummet hänger en ljuskrona skänkt till kyrkan av Anna Maria Beck Friis 1734.

Kyrkogård

Kyrkogården ligger i ett öppet landskap med milsvid utsikt över åkrar och ängar i öster, väster och norr och byn i söder. Kyrkogårdens östra sida, intill byvägen, begränsas av en låg stödmur av huggen granit med ett järnstaket. Längst i söder är muren betydligt högre och istället för järnstaket finns en häck som sträcker sig runt kyrkogårdens södra, västra och norra sidor. Trädkrans finns längs kyrkogårdens östra och västra sidor. Den äldsta kyrkogården utgör området närmast kyrkan som senare utvidgats mot norr. Kyrkogården är till största del grästäckt med gångar av grus från ingångarna, kring kyrkan och i kyrkogårdens huvudstråk. Ett parti grusgravplatser finns kvar i nya kyrkogårdens nordöstra del. Grusgravplatserna begränsas av klippta buxbomshäckar på traditionellt vis. Flest gravvårdar finns kvar på den nya kyrkogårdsdelen medan gravvårdarna står mer glest på

gamla kyrkogårdens norra sida och lite tätare på den södra sidan. Söder om kyrkan finns också enstaka buxbomsinhägnade gravplatser kvar. Gravvårdarna är av varierande ålder och utseende. Norr om tornet har en gravplats gjorts om till en minneslund och askgravlund. I kyrkogårdens södra slänt har ett lapidarium av borttagna gravvårdar anordnats.

Titlar på gravvårdarna berättar om de specifika näringarna som präglat bygden såsom fruktodling, sjöfart och järnväg samt titlar kopplade till lantbruket. På kyrkogården ligger två framstående kulturpersonligheter begravda. Intill tornets sydvästra hörn har Frithiof Nilsson Piraten sin gravsten. Gravstenens inskrift drar årligen busslaster med besökare och lyder: ”Här under är askan av en man som hade för vanan att skjuta allt till morgondagen dock bättrades han på sitt yttersta och dog verkligen den 31 januari 1972”. På kyrkogården ligger också kompositören och trubaduren Olle Adolphson begravd.

Byggnader på kyrkogården

I nordöstra hörnet av nya kyrkogården finns ett bårhus numera fungerar som personalrum med garage och toalettutrymme. Byggnaden har putsade och vitmålade fasader och sadeltak av rött tvåkupigt tegel.

Karaktärisering

Ravlunda är en av Skånes mest välbesökta kyrkor och det är inte svårt att förstå varför. Kyrkan har ett mycket pittoreskt läge i utkanten av byn med välbevarad bebyggelse och milsvid utsikt över vid Brösarps böljande backar. Många sägner finns knutna till platsen och omgivningarna är rika på förhistoriska lämningar. Busslaster av besökare kommer sommartid till kyrkogården kanske framför allt för att se Piratens gravsten med den underfundiga inskriptionen. Även kyrkans exteriör och interiör representerar en välbevarad kulturmiljö. Kyrkan är varsamt renoverad på ett sätt som tillåter olika tidsskikt att existera bredvid varandra. Kyrkans byggnadsdelar representerar olika tidsperioder och berättar om de förändringar som många medeltida kyrkor har genomgått såsom tillbyggnad av torn, vapenhus och kapell. Tack vare att kyrkan förskonats från större ombyggnader under 1800- och 1900-talet finns ännu de olika delarna bevarade, vilket inte är helt vanligt. Kapellet representerar en särskild tid i bygdens historia då fisket var en viktig näring som sysselsatte en stor del av befolkningen. Fiskeläget saknade egen kyrka men genom kapellet kunde Knäbäcksborna också få plats att sitta i kyrkan. Exteriört framstår den putsade och vitkalkade kyrkan med trappstegsgavlar och blytak som ett typexempel på en skånsk kyrka.

Invändigt är valv, triumfbåge, tornbåge och sydportalens öppning viktiga spår från den medeltida perioden och bidrar till att ge kyrkan dess ålderdomliga karaktär.

Framför allt representerar kyrkans interiör det efterreformatiska kyrkorummet som är en anpassning av den medeltida kyrkan till den nya liturgins krav på bänkar, predikstol, altare och altaruppsats. Bänkinredningen, som bör vara närmast komplett, är en viktig del för upplevelsen av detta tidsskikt. Störst förändring under de senaste hundra åren har troligtvis skett i tornet vilket togs i bruk för orgelverket under 1800-talet.

Överlag är kyrkans vindsutrymmen mycket välbevarade med takstolsvirke, murverk, målningar och andra byggnadshistoriska spår. Dessa lämningar utgör en viktig del av kyrkans karaktär, som inte påtaglig för kyrkans besökare, men gör den till ett mycket betydelsefullt byggnadshistoriskt monument. Kyrkans vindsutrymmen kan bidra till förståelse av dess byggnadshistoria och funktion under århundradena. Även om kyrkan är relativt väl undersökt exempelvis genom dendrokronologisk provtagning och murverksundersökningar är det tydligt att bilden av kyrkan är mycket mer komplex än vad som tidigare gjorts gällande. Tydliga spår av brand visar exempelvis att nockåsbjälken från 1200-talet inte tillhör kyrkans första byggnadsskede.

Att tänka på

- Kyrkan är mycket välbevarad både exteriör och interiört. Detta ställer höga krav på varsamhet vid restaureringsåtgärder. Det är viktigt att kyrkans byggnadshistoria fortsatt blir dokumenterad när tillfälle ges.
- Kyrkan utgör en välbevarad helhet genom exteriör, interiör, inredning och yttre kyrkomiljö. Denna är känslig för förändringar. Man bör ha i åtanke att även mindre åtgärder kan påverka helhet och autenticitet på ett negativt sätt.
- Kyrkogårdens planläggning och gravvårdar är viktiga delar att bevara. På kyrkogårdens äldsta delar bör gravvårdar stå kvar på gravplatserna även sedan de återlämnats. Gravplatserna står redan nu mycket glest.

Skydd

Kyrkor och kyrkogårdar tillkomna före 1940 skyddas som kyrkligt kulturmiljö, enligt Kulturmiljölagen 4 kap. Kyrkan och kyrkotomten ligger inom registrerad fornlämning 172:1. Fornlämningen avser Ravlunda bytomt och skyddas enligt 2 kap. kulturmiljölagen.

Källor

A Catalogue of Wall-Paintings in the Churches of Medieval Denmark 1100-1600, Scania Halland Blekinge, III Catalogue N-Ö, Red. Knud Banning, Copenhagen 1976.

Skåne, Landskapets kyrkor, red. Markus Dahlberg, Riksantikvarieämbetet, 2015.

Underhållsplan för Ravlunda kyrka. Ponnert Arkitekter 2005.

Valvslagning och kalkmålningar i Skånska kyrkor, Monica Rydbeck, Lund 1943.

Ravlunda kyrka, utvändigt renovering, Jörgen Kling, Antikvarisk rapport Malmö Museet; 2010: 2.

Ravlunda kyrka, Arkeologisk förundersökning, Therese Ohlsson, Sydsvensk arkeologi rapport 2016:10

Orgelinventering för Lunds stift, Anders Olsson 2016. Lunds stift

En bok om Ravlunda socken, Ravlunda byalag, Ravlunda 1983.

Den medeltida träskulpturen i Skåne, en bildokumentation, Lena Liepe. Lund 1995.

Skånes kyrkor 1050-1949, Claes Wahlöö, Kävlinge 2014.

Internet

Riksantikvarieämbetet fornlämningsök:
<http://www.fmis.raa.se/cocoon/fornsok/search.html>

Lantmäteriet Historiska kartor: <http://www.lantmateriet.se/sv/Kartor-och-geografisk-information/Historiska-kartor/>

Övriga uppgifter

Inventeringsdatum: 2016-12-01, 2017-05-25

Rapportsammanställning och foto: Kerstin Börjesson

Granskning: Linn Ljunggren, Regionmuseet Kristianstad, Landsantikvarien i Skåne..

Färdigställd: 2018-01-12, reviderad 2021-12-10

